

Temo le mashodu a dijalo

Pale ka Kgosi Kgosi

Ditshwantsho ka Magriet Brink le Leo Daly

E fetoletswe ke Hilda Mohale

Temo e ne e le ngwananyana ya bohlae ya neng a dula motseng wa Qunu. O ne a rata ho ya sekolong le ho ithuta dintho tse ntjha.

Ka tsatsi le leng sekolong, tlelaseng ya hae ba ile ba ithuta ka ho jala le ho hlokomela meroho. Temo o ile a thabiswa ke mohopolo ona hoo a neng a tatetse ho ya lapeng ho ya bolella batswadi ba hae ka ona.

KETE-KETE-KETE! Tshepe ya ho qetela ya sekolo ya lla mme bana bohle ba mathela ka ntle ho diphaposi tsa bona mme ba kena tseleng e yang malapeng a bona.

Ha Temo a fihla lapeng, mme wa hae le ntate wa hae ba ne ba dutse ka kitjhineng ba nwa teye.

“Dumela, Mme, Dumela, Ntate,” a rialo ha a kena ka kitjhineng.

“Dumela, Temo,” ha araba batswadi ba hae.

“Letsatsi la hao le ne le le jwang kajeno sekolong?” ha botsa mmae.

“Le ne le le monate! Ke ithutile ntho e kgahlisang ruri,” Temo a araba ka nyakallo a fetela ka phaposing ya hae ya ho robala.

Batswadi ba Temo ba makala hore jwale ebe moradi wa bona o bua ka eng, empa yare le pele ba ka mo kopa hore a hlalose, a be a se a nyametse.

Ka phaposing ya hae ya ho robala, Temo a hlobola diaparo tsa hae tsa sekolo mme a apara tse ding. Empa tsena e ne e se diaparo tsa hae tse tlwaelehileng. A apara dioforolo, a rwala dikgohlopo le katiba.

Temo a ya ka kitjhineng hape. “Ta-da! Mme le Ntate, shebang!” a rialo.

Batswadi ba hae ba ne ba maketse haholo. Temo o ne a sa rate ho etsa mesebetsi efe kapa efe ya lelapa, kahoo, ke hobaneng jwale a ne a apere diaparo tsa ho sebetsa?

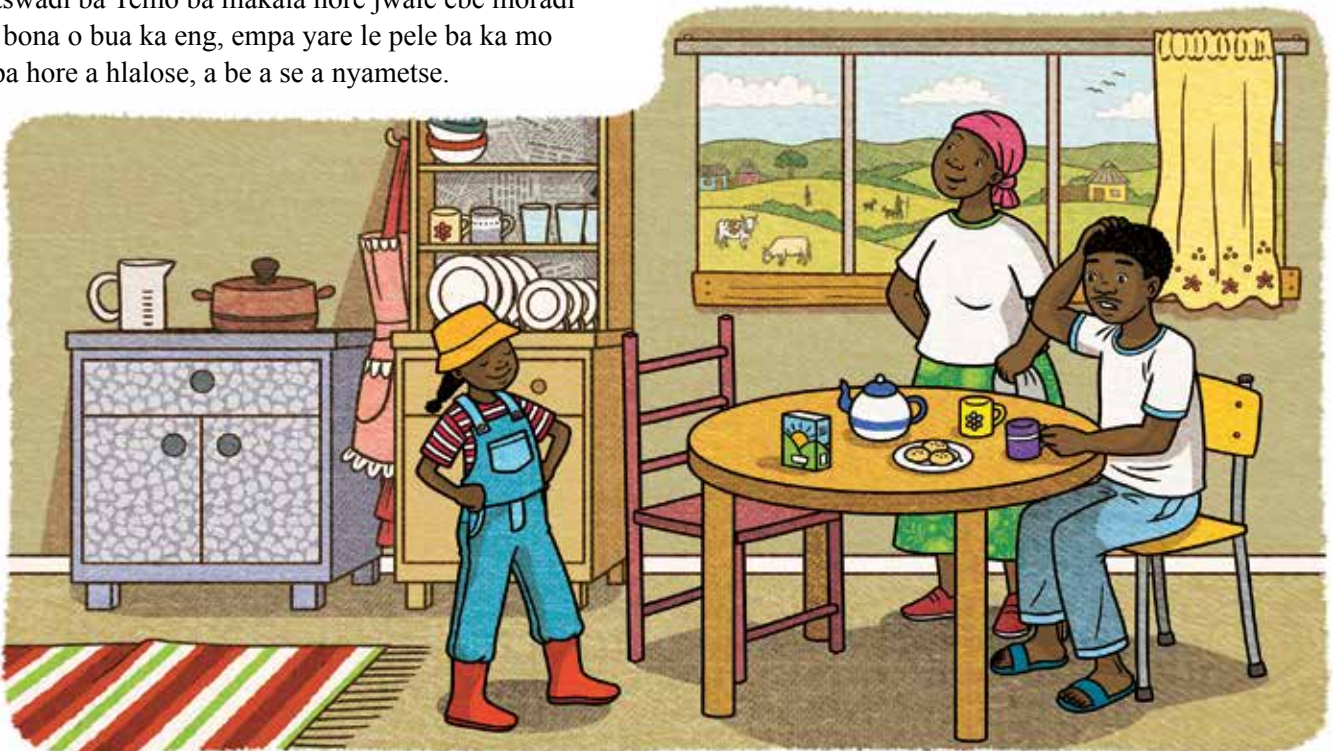
“Hobaneng o apere jwalo, Temo?” ntatae a mmotsa.

“Hobane ke batla ho qala ho itjalla meroho ya ka, Ntate,” a rialo a thabile.

“O bolela hore o batla ho ba le seratswana sa hao hona lapeng moo?” ha botsa mmae.

“Eya, Mme,” Temo a araba.

Batswadi ba Temo ba shebana mme ba ipotsa hore ebe Temo o tla kgona jwang ho hlokomela serapa sa meroho empa a dula a tletleba ka ho etsa mesebetsi ya lelapa e bobebe jwaloka ho ba etsetsa teye feela. Leha ho jwalo ba etsa qeto ya hore ba mo tshepe.

Karete ya
15 ya pale
SESOTHO

Etsa hore dipale di be bohlokwa sekolong sa heno

Yaba Temo le ntatae ba tswela ka ntle ho ya kgetha sebaka se itseng ka hara tshimo moo Temo a neng a tla qala seratswana sa hae teng. Jwale ntate wa Temo a kena ka tlung ho ya apara dioforolo tsa hae le yena.

Pele, Temo le ntatae ba sebedisa fereko ya ho lema ho phethola mobu oo ba o kgethileng. Sena se ile sa ba thusa ho thapisa mobu oo bakeng sa ho jala peo. Hape ho ile ha thusa ho lokolla lehola le sa batleheng le majwe a ka tlasa mobu. Kamora moo, ba haraka kaofela lehola le sa batleheng le majwe a tswang mobung. Temo le ntatae ba kenya lehola lohle ka hara mekotla ya polasetiki e meholo, e metshe mme ba e lahlela ka hara meqomo ya matlakala.

Ka letsatsi le hlahlamang ha Temo a kgutla sekolong, a phakisa ho hlobola diaparo tsa sekolo mme a ya tshimong le ntatae. Ntatae o ne a rekile dipeo tse itseng hore ba tlo di jala. Yaba ba qalella ho lema le ho jala! Ba jala sepinatjhe, dihwete, tamati le dinawa. Yaba Temo o nosetsa mobu oo ho thusa hore peo e mele. Letsatsi le leng le le leng kamora moo Temo o ne a dula a thabetse ho tla hae ha sekolo se etswa ho tla nosetsa seratswana sa hae.

Empa ho ne ho ena le bothatanyana bo le bong: ha ho ne ho se motho ya shebileng, diphoofolo di ne di qala ho ja meroho ya Temo eo a e jetseng!

Ka tsatsi le leng, ha a fihla hae ho tswa sekolong, Temo a fumana dipodi di ntse di fula tshingwaneng ya hae. A di lelekisa, tsa baleha mme a mathela ka tlung.

“Mme! Ntate! Dipodi di ja meroho ya ka eo ke e jetseng. Hobaneng le sa ka la di sheba?” a rialo a lla.

“Tshwarelo, Temo,” ntatae a kopa tshwarelo. “Nna le mmao re ne re robetse. Ha re ye ka ntle re ilo bona hore re ka etsang.”

Yaba ba ya tshingwaneng. Dipodi di ne di sentse hakaakang! Empa bonyane di ne di sentse karolo e nyane ya tshimo.

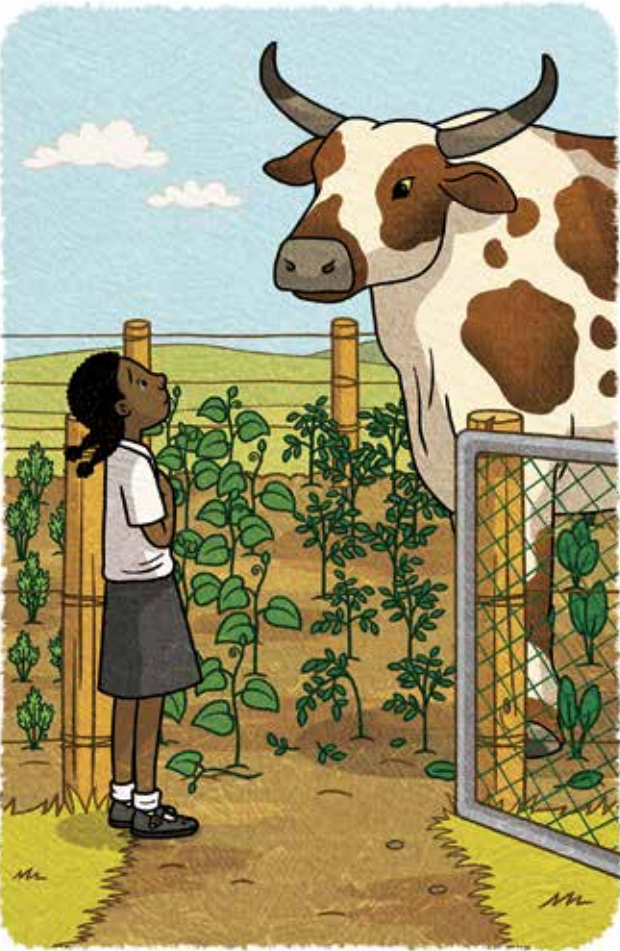
“Ha re kampele tshingwana ena ka terata, Ntate,” Temo a etsa tlhahiso.

“Oo ke mohopolo o motle!” ha araba Ntate.

Yaba Temo le ntatae ba kampela tshingwana ka terata e le hore dipodi di se ke tsa hlola di kena.

Tsatsing le hlahlamang ha a fihla lapeng a etswa sekolong, Temo a fumana dikgomo di eja dijalo tsa hae. Dikgomo di ne di ile tsa ba bohla ba ho bula heke ya tshingwana ka manaka a tsona!

Temo a leka ho di tebela moo, empa eitse ha kgomo e le nngwe feela e nang le manaka a bohale e mo sheba, a tshoha haholo! Dikgomo di ne di shebahala di le kgolo! Yaba o mathela ka lung.

“Mme! Ntate! Kgetlong lena ke dikgomo tse jang meroho ya ka,” a rialo.

Temo le ntatae ba tswela ka ntle mme ba fumana dikgomo di ntse di fula tshingwaneng ya Temo. Yaba ntatae o a di tebela.

“Ntate, hobaneng ha re sa notlele heke ena ka senotlolo se hakwang?” Temo a etsa tlhahiso. “Ka tsela eo dikgomo di keke tsa kgona ho bula heke hape.”

Ntatae a nahana hore oo ke mohopolo o motle mme yaba ba tsamaya ho ya reka senotlolo se hakwang mme ba notlele heke ka sona.

Tsatsing le hlahlamang ha Temo a kgutla sekolong, a se ke a fumana dipodi, kapa dikgomo, empa a fumana dinonyana di eja dijalo tse tshingwaneng ya hae! A di tebela mme a matha ho ya bolella batswadi ba hae.

“Mme! Ntate! Jwale e se e le dinonyana tse jang dijalo tsa ka,” a lla.

Ntate wa Temo a tswela ka ntle le yena ho ya bona hore bothata ke bofe.

“Ha ke sa tseba hore ke etse eng jwale, Temo,” ha rialo ntatae a ingwaya hlooho a nahanne ka thata.

“Ke a tseba hore re ka etsang,” ha rialo Temo ka potlako. “Re ka apesa tshimo ena ka nete, mme dinonyana di keke tsa kgona ho fihla dijalong.”

Mme Temo o ne a nepile! O ne a sa tlo hlola a tshwenngwa ke diphoofole tse jang dijalo tse tshingwaneng ya hae hape. Ho ne ho se dipodi tse tla kgona ho kena, ho se dikgomo tse tla kena, mme ho se dinonyana tse tla kena.

Dijalo tse tshingwaneng ya hae tsa nna tsa hola tsa ba tsa hola, mme ho eso ye kae meroho e ne e se e loketse ho kguwa! Mme wa Temo a pheha sopho e monate ya dinawa, dihwete, sepinatjhe le ditamati mme bohle ba natefelwa ke dijo tse tswang tshingwaneng ya Temo.

Eba mahlahlaha ka pale!

Mehopolo e itseng ke ena bakeng sa ho sebedisa pale e leqephe la 1 ho isa ho la 3 mmoho le bana ba tlelase ya hao le/kapa ba tlelapo ya hao ya ho bala. Kgetha mehopolo e tshwanelang hantle dilemo le diithahasello tsa bana.

- ★ Pele o bala pale, kopa bana hore ba phete kamoo ba kileng ba lema dijalo ka teng. Ba kgothaletse ho nahana ka tse ding tsa diphephetso tseo motho a kopanang le tsona ha a leka ho hlokomela dijalo mme ba etse diithahiso tsa hore ba ka rarolla jwang diphephetso tseo.
- ★ Ha le qeta ho bala pale, kopa bana ho sebetsa ka dihlotshwana mme ba tshwantshise nyewe ya kgotla moo dipodi, dikgomo le dinonyana di lokelang ho hlalosa moahlodi hore ke hobaneng ha di ile tsa ja dijalo tsa Temo. Sehlotshwaneng ka seng, bana ba lokela ho etsa qeto ya hore ke mang ya tlang ho bapala karolo ya Temo, moahlodi, dipodi, dikgomo le dinonyana. Moahlodi o bitsa sehlotshwana ka seng sa diphoofolo mme o re, "Le qosetswa ho ja dijalo tsa Temo! Na le molato kapa tje? Hlalosang se etsahetseng." Diphoofolo di hlalosa ditaba tsa tsona mme Temo le yena o a bitsa hore a bolele lehlakore la hae la ditaba. Ha bohle ba se ba buile mahlakore a

bona, moahlodi o lokela ho etsa qeto ya hore diphoofolo di ka lokisa jwang seo di se entseng.

- ★ Mema bana ho etsa diphousetara tse ngotsweng "Ya Batlwang" tse bontshang dipodi, dikgomo le dinonyana. Qalang ka ho bua diithahiso mmoho le bana hore ke mantswa afe a ka sebediswang ho hlalosa phoofolo ka nngwe. (Di rekote botong kapa leqephe le leholo la pampiri ha bana ba ntse ba bolela diithahiso tseo). E re bana ba shebe ho tsona ha ba ntse ba sebetsa ka bobedi ka bobedi kapa ka dihlotshwana ho ngola tlhaloso e kgutshwanyane ya phoofolo ka nngwe mme ba be ba take setshwantsho sa phoofolo ka nngwe.
- ★ Tsoseletsa boinahanelo ba bana ka ho ba kopa ho hlalosa sejalo se sa tlwaelehang ka ho fetisisa seo ba ka nahanang ho se lema, mme ebe ba hlalosa hore se ka sebediswa jwang. Ho etsa mohlala, "Nka rata ho jala sejalo se nang le dibuka ho sona ho ena le mahlaku, mme nka kgona ho nka buka e ntjha ho sona eo nka e balang nako efe kapa efe." Kapa, "Nka thabela ho jala sejalo se nang le mahlaku a perese le babolekamo e perese ho sona. Mmala o perese ke o rata ho feta mme babolekamo ke pompong eo ke e ratang ho feta, kahoo nka dula ke ena le dintho tseo ke di ratang haufi!"

Mabapi le porojeke ya Story Powered Schools

Nal'ibali (lentswe la isiXhosa bakeng sa "pale ke ena") ke letsholo la naha la ho-balla-boithabiso bakeng sa ho tsoseletsa bokgoni ba bana ka ho ba balla le ho ba phetela dipale.

Story Powered Schools ke porojeke ya teko e tlang mokgwatshebetso wa letsholo la Nal'ibali la ho-balla-boithabiso le pakilweng ntshetsopeleng ya tsebo ya ho bala le ho ngola dikolong tse kgethilweng mane Eastern Cape le KwaZulu-Natal. E ananetswe ke Lefapha la Thuto, e entswe hore e kgonahale ke United States Agency for International Development (USAID).

Dikolo tseo e leng karolo ya porojeke ya Story Powered Schools di ikemiseditse ho tsoseletsa bokgoni ba baithuti ba tsona ka ho pheta dipale le ho bala. Di sebedisa matla a dipale ho kgothaletsa baithuti ba tsona hore ba batle ho bala le ho ngola.

